

# ILLUSZTRÁTOROK

SINKOVITS PÉTER

Mi vezetheti a képzőművész kezét, ha egy újságnak szánt tárca elolvasása után megbízásból szövegrajz készítésébe kezd? Autonóm marad-e a képzelet? Hiszen az illusztráció funkciói lényegében adottak: láttatja a szöveget, atmoszférateremtő, alaphangulatot adó, amellyel megkönnyíti, egyben befolyásolja is az olvasót. Mégis: másodlagos lenne, mint mondjuk a muzsika területén egy vers megzenésítése?

Most, hogy a Magyar Szó szerkesztősége állandósította a szövegrajzzal ellátott tárcák közlését, ismételten elismerve újságírásunk e gazdag hagyománnyal rendelkező, rangot adó, az irodalomhoz legközelebb álló műfajának fontosságát – a válaszadás izgalmas lehetőségére nyílik alkalom, amelynek tényanyaga a több mint harminc tárcaszerzőtől és csaknem húsz képzőművésztől közölt több mint száz illusztrált tárca.

Nos, biztonsággal állítható, hogy a szövegrajzkészítés, minden kötöttsége ellenére, önálló műfaj. Akár így is fogalmazhatnánk: meghatározott rendeltetésű, külön szabályokat betartani kényszerülő önálló mesterség. És még inkább a pillanatnyiság művészete, az elhagyás, a tömörítés különleges módszereivel.

A festő általában eltaszít, eltol magától mindent, ami a hagyományos vizuális tapasztalásból táplálkozik, önálló felfedezőként szemléli a színeket és arányokat. Tárgy- és témaválasztásában független. A meghatározott szöveghez párosuló rajz esetében azonban a feladat határok közé szorított: ha egy tárcaszövegben közölt történetet filmszerű folyamatnak veszünk, akkor a képzőművész munkájának első és döntő lépése az, hol megszakítani a filmet, hogyan kiválasztani azt a pillanatnyi helyzetet, amely az átlagolvasó (és -néző) számára logikailag tipikus és domináns, ugyanakkor nem tartja kordában a képzőművészet sajátos és öntörvényű eszközeit. A kötöttség természetesen elkerülhetetlen, hiszen a képzőművész alkalmazkodni kényszerül az írói képzelethez, azt lényegében újraképzeli. Az alkotásának témája tehát nem külsőleg megközelíthető (természet, tárgy vagy lény!), hanem a már kész írói produktum. Ennek

a képiségeben való visszaadása tehát a feladat. Úgy tűnik, eddig a pontig tart a festő alkalmazkodási kényszerűsége, vagy inkább így: a megfigyelés, a kiválasztás sajátossága. Utána már színre lép az egyéni értelmezés, a szövegközvetítés személyes volta, amely immár függetlenül a szóban megfogalmazott képzelettől és az átlagolvasó feltételezett vizuális-logikai rendszerétől; ha az egykori kínai mesék szerint valamely kép alakjai egy kapun át besétálnak az igazi tájba, az igazi életbe, akkor most a festő saját lényei kelnek életre, saját tárgyai körvonalazódnak, s összeáll az egyénien kialakított táj.

A teremtés művészetének és a művészet teremtésének párhuzamában számos megoldási mód kínálkozik. Az egyik az eddig végigvezetett logikai menet betartását példázza, tehát a folyamatból az állókép megválasztását, a többségi elképzelés objektívizációja elvének érvényesítését, a fantázia váratlansága és játékosága azonban okozhat meglepetést. Ebben az esetben mégis a szövegrajz kidolgozása a hangsúlyos, hiszen a témaválasztás eleve a szöveget részesíti előnyben. Rajz és szöveg kevésbé furcsa szimbiózisa ez, az egymáshoz való kötöttség lényegében egyértelmű, az illusztráció alkalmisága is a festő képzelete az író fantáziájának medrében marad. A másik megoldás ugyanebből a logikából táplálkozik, de a rajz síkját több részre bontja, tehát a kapott szöveg több egységét és motívumát használja fel, ezek együtt láttatásával akar/próbál hatni a befogadóra. Mozaikkockákból építkezve, a pergő filmszalagot több ízben is megszakítva a pillanatnyiságot tagolja tovább. Kombinatívabb forma ez, a részletek túlhalmozásának veszélyével. A tárcaolvasót bonyolultabb módon igazítja el, többirányú tapasztalást kínál, a lusta képzeletet azonban nem képes megmozdítani, mert nem egyértelmű.

A számos variáns közül említsünk meg még egyet, amelyben a képzőművész logikája függetlenül az íróétól. Amennyiben elfogadjuk azt a megállapítást, hogy az ember a saját életterét és annak tárgyait intimizálja, azaz személyessé teszi, „enyémme” változtatja, bensőséges viszonyt alakít ki vele, egyszóval igyekszik azt a saját világába beépíteni, akkor ebben az esetben annak vagyunk tanúi, hogy az illusztrátor a tárca tárgyát intimizálja, így elszakítja a szöveghez való közvetlen függőség láncát, elvontan, kerülő úton ad vissza valamit, ami már nemcsak részlet (vagy részlethalmaz!), hanem maga a lényeg. Egyéni jelentésátvitelű jelkép, a tárcaszöveg intimizálásának bonyolult folyamatából felbukkanó szimbólum, amely önmagában véve, függetlenül is önálló egész, zárt-ságában teljes.

A képzelet köztudottan szereti, ha maga teremt. Ez utóbbi esetben a képzelet kitárulkozásának, szárnyalásának minden feltétele, teljes fegyvertára adott.

Persze, mindaz, amiről szoltunk, még nem a minőség kérdése, hanem az egyes eljárási technikák és az azon belül adódó és kínáló lehetőségek számbavétele. Követendő szabály nincs. Egyéniségek vannak. Ez teszi végül is vonzóvá és izgalmassá ezt a tárcasorozatot. Képzőművészeti vonatkozásában is.